

מבשר טוב

ס"ג פרשת ויקהל - פקודי תשע"ה
 יומא דהילולא בעל הדברי בינה זי"ע
 עיר התורה בני ברק יצ"ו

בעמוד ו' דרשה בקבר רחל חודש ניסן

א

בפסוק: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לד' כו"

ויש לדקדק באומרו אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות אותם, שהרי מאחר ובא לומר לא לעשות מלאכה ביום השביעי, מדוע נאמר הלשון לעשות אותם, דהלוא המצוה היא שלא לעשות.

וברש"י: "ויקהל משה - לשון הפעיל שאינו אוסף אנשים בידים אלא הן נאספים ע"פ דבורו ותרגומו ואכנש" ע"כ, ויש לבאר דמה הוצרך רש"י לחדש בזה הרי פשיטא שלא היה אסיפתו את בני ישראל אלא ע"י דיבור ומה רצה לומר בזה.

ובענין שבת פרשת פרה הנה מצינו כמה שיטות בראשונים שחיוב קריאת פרשת פרה הוא מדאורייתא וכמו שהובא במגן אברהם [סי' תרפ"ה סק"א] וז"ל: "בשל"ה האריך לצדד שפרשת פרה אינה דאורייתא וכ"כ הב"ח וכ"מ בתשובת מהרי"ל סימן קפ"ב וקס"ז שלא הזכיר אלא פרשת זכור ובת"ה סימן ק"ח כתב וז"ל באשר"י פ"ו דברכות כתב דעשה דאורייתא לקרות פרשת זכור בעשרה. ובתוספות שני"ץ כתבו דאין שום קריאה דאורייתא רק פרשת זכור. ובתו' הקצרות בברכות פ"ב פירשו דפרשת זכור ופרשת פרה חייבים לקרותן מן התורה וכו' ומשום פרשת פרה ס"ל דלא הוי מדאורייתא דבאמת אין טעם בקריאתה מדאורייתא וגם לא ידענא היכא רמיזא. ("ול"נ שהגירסא הנכונה כמ"ש בחי' הרשב"א וז"ל והקשו שלא מצינו קריאת ס"ת מן התורה אא"כ יאמר רש"י שתהא קריאת הפרשיות כגון פרשת פרה ופרשת זכור וכיוצא בהן מן התורה ע"כ מ"מ כל אדם יאז זהיר וזריז במצות לבוא למנין" עכ"ל.

הרי שהביא שיטות ראשונים הסוברים שקריאת פרשת פרה חיובה היא מן התורה, ויש לבאר הענין שיהא חיוב מדאורייתא בפרשת פרה אחר שאינה נוהגת בזמן הזה ומה הענין בזה.

ב

והנראה לבאר בזה ובהקדם דברי דו"ז בסה"ק ארון עדות שכתב לבאר מה שנאמר אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות אותם וזל"ק: "ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות וכו', וקשה מאי דכתיב אשר צוה ד' לעשות הלא המלאכות הנה שלא לעשות אותן כו".

אך יש לרמז בזה ענייני הדיבור כי צריך האדם לדעת שכל דבור ודבור שיוצא מפיו הוא נחקק בשמים ממעל ועל ידי זה יהיה נזהר מדרים בטלים ונבול פה ח"ו כי הוא עושה פגם גדול למעלה, אך יראה להוציא דבורים קדושים בתורה ובתפילה ובעבודת השם יתברך ויתעלה והדבורים הקדושים יעלו למעלה ויעשו שם פרי ובהגיע יום שבת קודש עוד יעלו מעלה מעלה ותבוא ותגיע לאדם קדושה גדולה וכל זה נרמז במקראי קודש האלו כו" עכ"ל"ק.

הרי מדבריו הקדושים שהתורה באה לרמז בזה הענין את גודל כח הדבור של האדם שעל ידי דבורו הוא משפיע בשמים ממעל וח"ו בדבורים לא טובים יכול לפגום הרבה בעולמות העליונים ולהיפך במידה טובה מרובה בדבורים קדושים בודאי משפיע ועושה פרי למעלה ושורש למטה ולכן רמזה התורה "אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות אותם" היינו שהדבורים הם ג"כ בחינה של עשייה.

א

וזקני הקדוש בעל ההילולא בסה"ק דברי בינה האריך בזה הענין לבאר גודל כח הדבור של האדם שהוא מראשית הבריאה וזל"ק: וצריך האדם לידע באמת אשר הוא שליח ממנו יתברך להרים ולהעלות כל הדברים לשורש העליון על ידי כח עבודתו בעולם הזה וממילא כאשר כל עבודתו של האדם הוא רק לתכלית הנפלא הזה ולא בשביל הנאתו ותאוותו ח"ו, אזי ממילא הוא ממשיך עליו כל השפעות טובות בנקל שלא יהיה עמל ויגיעה כי אם בדיבור בלבד שעל ידי כח דבוריו יהא נעשה ונגמר כל פעולותיו כמו שהיה ראשית הבריאה שלא בעמל ויגיעה ברא ד' את העולם כי אם בדבר ד' שמים נעשו, כמו כן כשזוכה האדם יוכל לעשות כל פעולתו ועבודתו על ידי דבוריו בלבד שלא על ידי עמל ויגיעה כו", עכל"ק.

והיוצא מדבריו הקדושים שבראשית כח הבריאה היתה דוקא על ידי דבורו יתברך וכדכתיב "בדבר ד' שמים נעשו", ומשום כך נטבע בטבע הבריאה שהאדם יהא ג"כ יכול להשפיע ולעשות כל מעשיו כי אם על ידי דיבור בלבד ובאמת לולא חטא אדם הראשון היה יכול לעולם להמשיך כל עשיותיו בדבור בלבד.

אכן לעתיד לבוא יהא הכל נעשה על ידי דיבור בלבד בלא עמל ויגיעה ומבוארים הדברים להדיא בגמרא שבת [ל:]: "ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שנאמר יהי פסת בר בארץ ליגלג עליו אותו תלמיד ואמר אין כל חדש תחת השמש אמר ליה בא ואראך דוגמתן בעולם הזה נפק אחוי ליה כמיהין ופטריות ואכלי מילת נברא בר קורא" ע"כ, הרי שלעתיד לבוא כאשר יתוקן כל חטאי האדם אזי יבוא העולם על שלימותו ואז יהו נעשים כל הדברים והמעשים בלא יגיעה ואף על ידי דבור בלבד יהא נעשה הכל.

ועוד כתב דו"ז בסה"ק ארון עדות שענין פרה אדומה הרי הוא נצחי לדורות עולם ואף כהיום שבעוה"ר לא זכינו לטהרת אפר פרה אדומה מכל מקום יש רמז בדבר אצל האדם שמצינו שהאדם שפתיו אדומות והדבר בא לרמז שבענין השפתים שהם כלי הדבור בהם יכול האדם להטהר ולהיפך ח"ו, כי מות וחיים ביד הלשון ובכל דבור שאדם מוציא בשפתיו צריך להזהר היטב שיהא דיבור לטובה ולא להיפך שלא יקלקל ח"ו כל העולמות על ידי דיבורים לא טובים ח"ו.

ג

ובסה"ק תפארת שלמה [פרשת ויקרא] כתב ראייה נכונה על גודל כח דיבורו של האדם מזה שרואים שיכול האדם ליקח בהמה שאין בה שום קדושה ורק על ידי דיבורו שאומר הרי זו עולה הרי היא מתקדש מיד בקדושת קדשי קדשים. וזל"ק: "אדם כי יקריב מכם וגו'. פי' האדם ההולך בדרכיו ואין לו שום התקרבות לה' ב"ה יקח לו ראי' מן הבהמה שנעשי' הקדש להקרבה על פי דיבורו של האדם שאמר הרי זו עולה ונעשית קודש קדשים רק ע"י דיבורו והבל פיו של האדם עליו ואע"פ שהבהמה עצמה לא נשתנית והיא כמו שהיתה. אך הדבור שמוציא האדם הוא קודש קדשים והוא שחל על הבהמה והקדישה א"כ יראה האדם גודל הקדוש' אשר בו. ומה עוד ק"ו הדבור של תורה ותפלה לפני הש"י. וז"פ אדם כי יקריב מכם שרוצה להתקרב לה' מן הבהמה יבין מעצמו שחל הקדושה עליו ע"י דיבור פיו. ובזה תקריבו את קרבנכם כי די לו בהרוח ה' אשר בקרבו והוא משכן לו" עכל"ק.

ונראה עוד ראיות בענין הנשגב הזה של כח הדיבור שהרי מצינו בענין קידוש החודש דאיתא בגמרא ראש השנה [כד]. במשנה: "ראש בית דין אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש", ובראשונים איכא כמה שיטות שלא סגי במה שהראש בית דין אומר אלא קדוש החודש נעשה דוקא על ידי שכל העם עונים בדבורם מקודש מקודש.

ואף בזמן הזה ידוע שיטת הרמב"ם שלא נתקדשו החדשים אלא על ידי שיעמדו מנין מישראל בארץ ישראל ויקדשו החודש לפני ראש חודש ובדבורם יכולים להתקדש הזמנים והחדשים ובלא דבור בני ישראל לא יתקדשו.

ואיתא בגמרא ראש השנה [כה:]: "הרי הוא אומר אתם אתם אתם שלש פעמים אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין" ע"כ, והנה כאשר הם מזידיים או שוגגים וטועים ואפילו הכי מתקדשים החדשים הרי מוכח בזה דכל כח הקידוש לא היה כי אם על ידי הדבור בלבד ואפ"ה נתקדשו הזמנים.

והרי ענין הזמנים והחדשים ידוע שכל חודש וכל זמן יש לו קדושה וכוחות ועניינים בפני עצמם והוא בריאה מיוחדת של קדושת הזמן, ונמצא דכל זה תלוי בידי בני ישראל על ידי דבורם בלבד שיכולים לשנות הזמנים וכמו שאומרים "מקדש ישראל והזמנים" דישראל מקדשים הזמנים וכל זה על ידי כח הדבור שכמו שנתבאר כחו רב מאד בשמים ובארץ.

ועד כדי כך נורא כח הדבור שבאדם מצינו בגמרא כתובות [כג.]: "הני שבוייתא דאתיין לנהרדעא אותיב אבוה דשמואל נטורי בהדייהו אמר ליה שמואל ועד האינדא מאן נטרינהו אמר ליה אילו בנתך הוויין מי הוית מזלזל בהו כולי האי הואי כשגגה שיוצא מלפני השליט ואישתביין בנתיה דמר שמואל ואסקינהו לארעא דישראל" ע"כ.

והנה בודאי אבוה דשמואל לא היתה כוונתו כלל שח"ו בנותיו של שמואל בנו ילכו בשבי ואפ"ה על ידי דבורו הרי זה כשגגה היוצאת מפי השליט וגרם זה הענין.

וכן איתא בגמרא בבא קמא [פ.]: "א"ל רב אדא בר אהבה לרב הונא דיך מאי א"ל דידן קא מינטרא להו חובה א"ל חובה תקברינהו לבנה כולה שניה דרב אדא בר אהבה לא אקיים זרעא לרב הונא מחובה" ע"כ, ואף שם מבואר בראשונים דלא לזו היתה כוונתו של רב הונא ואפ"ה הרי זה כשגגה היוצאת מפי השליט משום שרב ונורא כח דבורו של האדם ואף אם בלא כוונה כלל יכול להחריב עולמות, ואמנם בודאי מרובה מידה טובה שעל ידי דבורים טובים וקדושים יכול לבנות עולמות ולגרום השפעות רבות וטובות בעולם.

ה

והנה כבר נתבאר דיסוד עמידתם של בני ישראל בגלותם הוא דוקא על ידי עמוד החסד וגמילות חסדים היא שעמדה לבני ישראל בכל גלויותיהם הקשים וכבר במצרים לא היתה עמידתם אלא בזכות החסדים שגמלו זה עם זה וכמו שהבאנו [בצפרא דשבתא בקדושא רבא] מדברי תנא דבי אליהו שבני ישראל החזיקו על עמדם על ידי שכרתו ברית לגמול חסדים זה עם זה.

וזאת מצינו בגמרא שעיקר ענין גמילות חסדים הוא דוקא על ידי דבור היינו שהאדם מחזק ומעודד את חבירו על ידי דבוריו הטובים וזה הוא גמילות חסד בגופו שהוא אף יותר מממונו.

ואיתא בגמרא בבא בתרא [ט.]: "אמר רבי יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות דכתיב הלא פרוש וגו' ועניי מרודים תביא בית וגו' כי תראה ערום וגו' והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות שנאמר ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע זרחה בחשך אורך ואפלתך כצהרים ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך וגו' ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וגו'" ע"כ, הרי שעיקר הצדקה הוא ביותר כאשר ביחד עם הצדקה שנותן מחזק את העני בדבורים טובים ומעודדים ומפייסו בדברים ובזה משפיע לו שפע רב בכל העניינים ואף הוא עצמו מתברך בי"א ברכות.

ובאבות דרבי נתן [יג יד] איתא ביותר שבאם נותן צדקה בפנים זועפות ח"ו, אזי כאילו לא נתן לו כלום וכדאיתא שם: "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. כיצד: מלמד שאם נתן אדם לחבירו כל מתנות טובות שבעולם ופניו [זועמות] [כבושים] בארץ, מעלה עליו הכתוב כאילו לא נתן לו כלום. אבל המקבל את חבירו בסבר פנים יפות אפילו לא נתן לו כלום, מעלה עליו הכתוב כאילו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם" ע"כ, הרי שעיקר הצדקה הוא דוקא על ידי שמדבר ומנחם אותו בדבורים טובים ובאם ח"ו בדבורים קשים הרי זה כאילו לא עשה כלום.

ו

ובגמרא פסחים [ג.] איכא סוגיא שלימה בגודל הזהירות שצריך האדם להזהר בשפתיו שלא להוציא דבר מגונה מפיו וכדאיתא שם: "ותנא דידן מאי טעמא לא קתני לילי לישנא מעליא הוא דנקט וכדרכי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו" ועיין שם באורך כל הסוגיא שבדבור תלוי כל דרגתו של האדם וצרים האדם עד מאד להזהר בדבורו שיהא בלשון נקיה וטובה ולא להיפך ח"ו.

ומתבאר מזה עד כמה צריך האדם להזהר בדבורו שיהא בטוב ובנעימות ובדרך ארץ ולא בעזות ובחוצפה שחס ושלום על ידי דבורים לא טובים שהאדם מנבל את פיו גורם רעות עצומות לעצמו ח"ו, וכדאיתא בגמרא כתובות [ח.]: "מאי ועוד ידו נטויה אמר רב חנן בר רב הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה אלא כל המנבל פיו ומוציא

דבר נבלה מפיו אפילו נחתם לו גזר דינו של שבעים שנה לטובה נהפך עליו לרעה", הרי מזה עד כמה צריך האדם לשמור את פיו שיהא בקדושה ובדבורים קדושים וטובים ולא להיפך ח"ו.

ואף בעניינים שבין אדם לחבירו צריך האדם להזהר עד מאד שיהא דיבורו בנחת עם הבריות ובאופן של נעימות ולא בדרך עזות ודבורים קשים.

ומבואר הענין להדיא בגמרא שבת: "שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנר", ובגמרא: אמר רבה בר רב הונא אף על גב דאמור רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר וכו' צריך למימרנהו בניחותא כי היכי דליקבלינהו מיניה אמר רב אשי אנא לא שמיע לי הא דרבה בר רב הונא וקיימתי מסברא" ע"כ.

ועיין בביאור הגר"א במשלי [טז יג] על הפסוק: "רצון מלכים שפתי צדק ודובר ישרים" וז"ל: "פי' רצון המלכים באותן המדברים זכות על חבריהם ובאותם המדברים ביושר הוא אוהבם אפילו וכן רצונו של השי"ת באותן המלמדין זכות תמיד ואותן המדברין ביושר כפי הצריך אוהב ג"כ וכן למעלה בפסוק הקודם" עכ"ל, והיוצא מדבריו שלא רק שצריך לדבר בנחת אלא שצריך לדבר בנעימות וללמד זכות על כל אחד ואחד מבני ישראל.

הרי שאף כאשר נוגעים הדברים כאשר רוצה האדם למנוע חילול שבת ח"ו שהוא ודאי עבירה חמורה מכל מקום צריך שיהו דבריו בנחת ובנעימות כדי שיתקבלו דבריו בטוב.

וכמו שנתבאר דיסוד ענין הדבורים הטובים הוא גורם להחזיק את בני ישראל בגלותם הנוראה שבזה יכולים לינצל מידי שונאי ישראל ח"ו.

ז

ויש להביא ראיה גדולה בזה דאיתא במדרש [איכה זוטא א]: "אמר רבי אבא בר כהנא לא עמדו (פלוסתון) [פילוסופין] באומות העולם כבלעם בן בעור (וכאבגיננוס) [וכאבנימוס] הגרדי נכנסו אומות העולם אצל (אבגיננוס) [אבנימוס] הגרדי אמרו לו יכולים אנו להזדווג לאומה זו אמר להם לכו וחזרו על בתי כנסיות ובתי מדרשות שלהם אם [מצאתם שם תינוקות] מצפצפים בקולם אין אתם יכולים [להזדווג] להם [ואם לאו אתם יכולים להזדווג להם] שכן הבטיחם אביהם הקול קול יעקב (בראשית כ"ז כ"ב) כל זמן שקולו של [יעקב] מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין הידים ידי עשו שולט בהם [וכל זמן שאין קולו של יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות הידים ידי עשו שולטות ח"ו] ע"כ.

והנה ענין קולו של יעקב כולו היה על ידי דבור בנחת ובנעימה וכדאיתא במקראי קודש [בראשית כז]: "ויאמר יעקב אל אביו קום נא שבה ואלה מצידים בעבור תברכני נפשך, ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצוא בני ויאמר כי הקרה ד' אלקיך לפני וכו', ויגש יעקב אל יצחק אביו וימושהו ויאמר הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו".

והיינו דקולו של יעקב עניינו שהיה דבורו בנחת ובנעימות ובלשון דרך ארץ ולכך היה נראה ליצחק כקולו של יעקב, ולפי המבואר מדברי המדרש הרי דוקא על ידי שמתגבר ענין קולו של יעקב היינו שמדברים בני ישראל בנחת ובנעימות בזה גורמים שלא יהיו הידיים ידי עשיו שהם שונאי ישראל שולטות בישראל ח"ו, ואמנם באם ח"ו אין הדבורים בעדינות ובנעימות הרי בזה גורמים בידיים ליתן כח ביד שונאיהם של ישראל לשלוט בהם ח"ו, ומבואר מזה עד כמה צריך האדם להזהר בדבוריו שיהו בנחת ובנעימות ובלשון רכה ובדרך ארץ ובזה גורם שפע לישראל ושלא ישלטו בהם ידי זרים לעולם.

ועד כמה גדול כח הזהירות בדבור מצינו בגמרא נזיר [כג:]: "א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מנין שאין הקדוש ברוך הוא מקפח אפי' שכר שיחה נאה דאילו בכירה דקריתיה מואב א"ל רחמנא אל תצר את מואב ואל תתגר במ מלחמה מלחמה הוא דלא אבל צעורי צערינן ואילו צעירה דקריתיה בן עמי אמר ליה אל תצורם ואל תתגר במ אפילו צעורי לא תצערינן כלל" ע"כ.

הרי שעל ידי ששמרה בלשונה ודברה בעדינות ובלא נבול פה ח"ו, בזה גרמה לדורות עולם שבני עמון לא סבלו ולא צערום כלל, הרי ודאי אפשר ללמוד מזה בקל וחומר לבני ישראל שעל ידי שנזהרים בלשונם לדבר בלשון נקיה הרי בודאי גורמים שלא יהא צער לבני ישראל ומונעים בזה הרבה צרות מכלל ישראל בכל הדורות,

ומבואר מזה עד כמה צריך האדם לראות שיהא דבורו בנחת ובנעימות שעל ידי זה ודאי מונע צרות מבני ישראל ואדרבה משפיע חסדים טובים בכל הדורות.

ח

והנה יסוד פרה אדומה באה לכפר על חטא העגל וכדאיתא ברש"י [פרשת חוקת]: "פרה אדמה, משל לבן שפחה שטינף פלטיץ של מלך אמרו תבא אמו ותקנח הצואה כך תבא פרה ותכפר על העגל" ע"כ.

והנה בחטא העגל ידוע שבני ישראל סובלים מעניינו בכל הדורות וכדאיתא בגמרא סנהדרין [קב:]: "אמר רבי יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הראשון שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" ע"כ, והיינו שיסוד כל הפורענויות הוא משום חטא העגל.

וא"כ מאחר ונתבאר דיסוד פרה אדומה הוא לכפר על חטא העגל הרי ודאי דנוהגת היא לדורות עולם, והרי ידוע יסודו של הבעל שם טוב הקדוש שהתורה היא נצחית ונוהגת בכל הדורות וא"כ מאחר דנתבאר לעיל מדברי דו"ז בארון עדות שיסוד פרה אדומה כהיום הוא שיהא האדם נזהר בשפתיו שיהו בטהרה ובנקיות ובלשון נעימה וטובה ועל ידי זה גורם להפחית ולמנוע צער מבני ישראל בכל הדורות.

וזהו ענין "לטהר טמאים לטמא טהורים באומר קדוש" היינו שעל ידי כח האמירה והדיבור של האדם הרי בזה עצמו יש בכחו לטמא טהורים ח"ו באם אין הדיבור כדבעי ומאידיך מרובה מידה טובה שעל ידי דיבורים עדינים ובנעימות ובדרך ארץ יש בכחו לטהר טמאים ולהשפיע לבני ישראל השפעות גדולות בכל העניינים.

ובזה נתבאר דברי המגן אברהם דלכמה שיטות מן הראשונים קריאת פרשת פרה אדומה היא מדאורייתא אף בזמנינו והיינו דעל ידי הדיבור בלבד נעשה ענין פרה אדומה וזהו כמו שנתבאר משום שיסוד פרה אדומה היא שמירת הדיבור שיהא בטהרה ובנקיות ובנעימות שזה נוהג בכל הדורות ומשפיע שפע גדול לכנסת ישראל.

ובזה יש לבאר היטב דברי רש"י הקדוש שמשה רבינו הקהיל בני ישראל על ידי הדיבור והיינו דדוקא בקדושת דבורו של משה רבינו היה יכול לגרום לכינוס של בני ישראל באחדות מופלאה שכמו שנתבאר שכל השפיע של בני ישראל בכל הדורות הכל תלוי באופן דיבורם של בני ישראל ומשה רבינו מהימנא בודאי השפיע להם שפע עצום בכח דיבורו הקדוש.

יעזור השי"ת שנזכה להזהר כדבעי בקדושת הדיבור ושיהו כל דבורינו בנחת ובנעימות ובזה יושפע שפע קודש לעם ישראל וימנעו צרות בני ישראל בגלותם ולא יהא להם צער כלל וכלל, ועל ידי זה נזכה במהרה לגאולה השלימה שתבוא בבנין בית המקדש בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

מבשר טוב

קבר רחל

כ"ו ניסן תשס"ח לפ"ק פעה"ק ירושלים תובב"א

מאמר ושבנו בנים לגבולם

א

הקושיא בטעם קבורת רחל בדרך

ואני בבואי מפדן, מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך, בעוד כברת ארץ לבא אפרתה, ואקברה שם בדרך אפרת, הוא בית לחם (בראשית מח, ז).

פירש רש"י: "ואקברה שם. ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ. וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזראדן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה, ומבקשת עליהם רחמים. שנאמר (ירמיה לא, יד) 'קול ברמה נשמע וגו'". והקדוש ברוך הוא משיבה (שם): 'יש שכר לפעולתך נאם ה' וגו' ושבנו בנים לגבולם" ע"כ.

תפילתה של רחל אימנו ע"ה בפתיחתא למדרש איכה (שלהי אות כד): "באותה שעה [שנשרף ההיכל והיה הקב"ה יושב ובוכה ולא יכלו האבות ומרע"ה לנחמן], קפצה רחל אמנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה: ריבוננו של עולם, גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה, ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד, כי נודעה לי העצה. והודעתי לבעלי, ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי, כדי שלא יוכל אבי להחליפני. ולאחר כן נחמתי בעצמי, וסבלתי את תאותי, ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה. ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי, כדי שיהא סבור שהיא רחל. ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי, והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר, כדי שלא יכיר לקול אחותי. וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה, ולא הוצאתיה לחרפה".

"ומה אני, שאני בשר ודם עפר ואפר, לא קנאתי לצרה שלי, ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה. ואתה מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש, והגלית בני ונהרגו בחרב, ועשו אויבים בם כרצונם".

"מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא, ואמר: בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, הדא הוא דכתיב (ירמיה לא, יד): 'כה אמר ה', קול ברמה נשמע, נהי בכי תמרורים, רחל מבכה על בניה, מאנה להנחם על בניה כי איננו. וכתוב (שם טו): 'כה אמר ה', מנעי קולך מבכי, ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעולתך וגו', וכתוב (שם טז): 'יש תקוה לאחריתך נאם ה', ושבנו בנים לגבולם", ע"כ.

יסוד קבורת רחל במקום זה, כדי שתתחנן ותפעל בשורש הרחמים על צרות גלות ישראל

ועל טעם שנקברה רחל בדרך, כדי שיתפללו ישראל על קברה בדרך בעת צרתם. – הקשה דו"ז ממעזריטש זצלה"ה בזכרון משלי [הספד על אמו הרבנית מרת רחל לביאה ע"ה מביאלא, דף קנה], וזל"ק: "ולכאורה יוקשה למה לא קברו את אחד האבות על אם הדרך, והוא יבקש רחמים על גלות ישראל".

ודו"ז זי"ע תירץ שם לפי דרכו, וזל"ק: "אמנם מה שעושה ופועלת רחל אמנו, גם האבות לא יכלו לפעול, כי היא שורש הרחמים. וכמו שכתוב בתנא דבי אליהו (רבא פרק ל) שכל האבות בקשו רחמים על אותו הפגם וכולם לא נענו, וכיון שהתפללה אמנו רחל נענתה תיכף בתפלתה, ונמחק אותו הפגם לגמרי וכו'" עכ"ל ע"ש.

וכוונתו לאשר מבואר בש"ס מגילה (דף יד): בחולדה הנביאה: "ובמקום דקאי ירמיה, היכי מתנביא איהי. ומשני, אמרי בי רב משמיה דרב: חולדה קרובת ירמיה היתה, ולא הוה מקפיד עליה. ופרכינן: ויאשיה גופיה, היכי שביק ירמיה ומשדר לגבה. – אמרי דבי רבי שילא: מפני שהנשים רחמניות הן" ע"כ.

והרי, שהעדיף יאשיה נבואתה של חולדה ומשדר לגבה, ולא לירמיה הנביא. מחמת שהנשים רחמניות הן, ובכוחן לעורר רחמים מרובים על ישראל.

ובזה מיישב הזכרון משלי טעם שנבחרה רחל להיקבר על אם הדרך ולא אחד מן האבות הקדושים, כי בהיות שורש הרחמים ביד הנשים שהן רחמניות, יכולה לפעול בתפילותיה מה שהאבות לא יכלו לפעול.

אך עדיין צריך עיון, שהרי שאר האמהות נקברו יחד עם האבות במערת המכפלה, ולמה נבחרה דייקא רחל להתפלל על צרתם של ישראל בדרך גלותם. ואיזה כח מיוחד יש לה לרחל אמנו ע"ה שהיא "שורש הרחמים", דמשמע שיש לה ועל קברה כח רחמים מיוחד משורש הרחמים, יותר מבשאר אמהות ונשים רחמניות וצ"ע.

עיקר כוח טענת רחל אמנו ע"ה מחמת וותרנותה משלם צריך אף השי"ת לוותר

ונראה עיקר כוחה של רחל לעורר הרחמים בשורשם, היא בטענתה המוחצת במדרש איכה הנ"ל, שהגיעה עד שורש הרחמים וגלגלה מיד רחמיו של הקב"ה. במאמרה: "ומה אני, שאני בשר ודם עפר ואפר, לא קנאתי לצרה שלי, ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה. ואתה מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קנאת וכו'".

כלומר, עיקר יסוד טענת רחל אמנו ע"ה, בהיות שוויתרה על הסימנים, אף כי "הוקשה עלי הדבר עד מאד" כלשון המדרש, "ולא קנאתי לצרה שלי". אף כי מן הדין היתה יכולה בשופי שלא לוותר ולקבל את חלקה המגיעה, וויתרה בכל לב בדבר שלא היתה חייבת בו כלל, כדי שלא לעורר הקנאה לאחותה.

כמו כן אף אתה "מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קנאת", שמוכרח השי"ת לעומתה להתנהג כמו כן, ולוותר להם לישראל בשורש הרחמים, ולא להיות להם נוקם ונוטר. – ואף כי (דברים ו, טו) "א-ל קנא ה' אלקיך בקרבך", בכוחה של רחל אימנו ע"ה ובתפלתם של ישראל על קברה, לעורר הרחמים משורשם, שלא יהיה השי"ת נוקם לישראל חלילה, ויוותר להם ברחמים וחסדים מרובים.

ב

ביאור עיקר הבטחת השי"ת לישראל "ושבו בנים לגבולם"

והנה עיקר הבטחת השי"ת לרחל אמנו ע"ה על טענתה האיתנה, מבוארת בקרא: "כה אמר ה', מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעולתך וגו', ויש תקוה לאחריתך נאם ה', ושבו בנים לגבולם".

זו היא עיקרה של הבטחת ונחמת השי"ת לרחל מבכה על בניה: "ושבו בנים לגבולם". – לשון "לגבולם" מורה, על הגבול והמידה, שיחזרו ישראל אל גבולם. שכל דבר שבעולם יש לו גבול ומדה, וכבר בראשית הבריאה מצינו שהעמיד השי"ת גבול ומידה בעולם, כדאיתא בילקוט בראשית (א רמז ח) וז"ל: "ויקרא אלהים ליבשה ארץ (בראשית א, י), שרצתה לעשות רצון קונה. רבי יצחק אומר: 'אני אל שדי' (שם יז, א – לה, יא), אני הוא שאמרתי לעולמי די, שאילו לא כן עדיין היו שמים וארץ נמתחין והולכין" ע"כ.

הרי, שעל שם כך נקרא השי"ת בשם "ש-די, שאמר לעולמו די. כי יש בכל דבר "גבול" וסוף, היכן מקומו ועד אנה יימתח ויבוא. – והיינו ושבנו בנים לגבולם", למקומם הנכון והמתאים עבורם.

מדוע לכל דבר בעולם מראשית הבריאה יש גבול וסוף ולצרותיהם של ישראל אין גבול

שואל אני לך מאמע רחל, מפני מה אם כן אין גבול לצרותיהם של ישראל, שמתגברים ומתרבים כל העת בלי סוף וגבול, צרות ברוחניות וצרות בגשמיות, עד כמה יימשכו ויתרבו. הלא הבטיח לך השי"ת בתפילתך "ושבו בנים לגבולם", להחזירם תוך גבול הנכון וראוי להם, וצרותיהם בגלות מתרבות בלי סוף וגבול.

תעלי נא מאמע רחל לפני כסא הכבוד, ותבקשי רחמים בעבורנו משורש הרחמים. כתפילתו של יעקב אבינו עליו השלום ברש"י בראשית (מג, יד): "ואל שדי יתן לכם רחמים. – ומדרשו, מי שאמר לעולם די, יאמר די לצרותי שלא שקטתי מנעורי וכו'". [עי' זוה"ק ח"ג דף רנד:].

איתא בסה"ק אוהב ישראל (פרשת בא) שכשם שיש גלות הכלל, יש כמו כן גלות הפרט של כל איש ישראל בפרטות, ושעיקרה של גלות הפרט היא גלות הדעת. וזל"ק: "ידוע כי עיקר הגלות הוא גלות הדעת, והוא על דרך (נדריים מא.): דיעה קנית מה חסרת, דיעה חסרת מה קנית. כי כשבא אל האדם יסורים וצרות ח"ו, אז אם דעתו ושכלו מיושבין עליו, אינם נחשבין היסורין בעיניו לכלום, כי יודע ומאמין באמת שהכל הוא טובות מאתו יתברך ויתעלה. וגם כי לפעמים יראה בעיניו הטוב שימשך לו מזה לאחר זמן כנודע, והובא בספרים הקדושים כמה מעשיות על זה. ועיקר היסורין והגלות אשר להאדם הוא כשדעתו אינה מיושבת עליו, אזי הוא מרגיש בנפשו גודל הצרות והיסורין, כי אין לו במה להתחזק וליתן עצות בנפשו איך ומה לעשות. וכאשר צועק במר נפשו להשם יתברך, והוא מרחם עליו ושולח לו דיעה מיושבת ובא להבנה, אז תיכף ומיד נגאל מצרתו ודוחקו. ועל דרך זה הוא גם כן גלות הכללי והבן" עכ"ל"ק.

ובתוס' שבת (י: ד"ה נתגלגל) הקשו בהא דאמרינן שם: "לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים". – וז"ל התוס': "ואף על גב דבלאו הכי נגזר, דכתיב (בראשית טו, יג) 'ועבדום וענו אותם'. כלומר, שמכיון שכבר נגזרה בלאו הכי גזירת הגלות בברית בין הבתרים, אם כן לא מחמת הקנאה נתגלגלה ירידתם למצרים.

ותירצו התוס': "שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כל כך, אלא על ידי זה, שהרי ארבע מאות שנה התחילו קודם שנולד יצחק ל' שנים" עכ"ל.

והיינו, ששתי גזירות הם. עצם גזירת הגלות כבר נגזרה באמת בברית בין הבתרים, אבל גזירת קושי השעבוד שיהיו מענים אותם כל כך, היא גזירה אחרת לגמרי, וזו נתגלגלה עליהם במשקל שני הסלעים מילת.

נמצינו למדין, שאף בהיותנו תוך גזירת הגלות, עוד נוספה בנו גזירה הקשה של "קושי השעבוד", בריבוי הצרות שעובר כל איש מישראל בגלותו הפרטית, שהם קשים מנשוא, ומתגברים עלינו בקשיותם בלי סוף וגבול רחמנא ליצלן.

דברי הקדושת לוי ובאר מים חיים שאין איש בגלות שאין לו צרות וייסורים

ובסה"ק קדושת לוי זיעועכ"י כתב שבגלות המר אין איש מישראל שאין לו חבילה [פעקיל] של צרות ייסורים ועגמת נפש רח"ל. וזל"ק (קדושת לוי ליקוטים, שייך לפרשת וישלח): "מי לך כל המחנה הזה כו' ויאמר למצוא חן בעיני אדוני (בראשית לג, ח). עיין בבעל הטורים, כי יעקב לקח לעצמו עולם הבא ולעשו עולם הזה. – והגם שאנו רואים כי יש בישראל גם כן עשירים. אמנם כל העשירים כולם הם מלאים יגון ואנחה, כאשר אנו רואים בחוש העין ואין להם עולם הזה. אמנם אותם העשירים העובדים את בוראם מתוך עושרם יש להם תענוג מתוך עושרם, כי עולם הזה שבא מן עולם הבא את זה לקח יעקב. וזהו 'למצוא חן בעיני אדוני', כי אדוני סתם הוא השכינה" עכ"ל"ק.

וכן כתב בספה"ק באר מים חיים וזל"ק (ריש פרשת חיי שרה בא"ד): "ומעולם לא ראיתי ולא שמעתי, שיאמר אחד מישראל שטוב לו בעולם הזה. וכל אחד יש דבר אחר לפניו, זה צער גידול בנים, וזה צער פרנסה, וזה צער הבריאות, וממש אין רגע בלא פגע. ועל כולם צער עבודת בוראו, שלא די שאינו עובדו כראוי, כי אם אף ח"ו מנאצו בעבירות רעות קלות או חמורות רחמנא ליצלן" עכ"ל"ק.

על כן מבקשים אנו מלפני השי"ת מאמע רחל, אף אם עדיין עומדים אנו בתוקף הגלות המר, ולא הגיעה עדיין הגאולה השלמה שאנו מבקשים "ושבו בנים לגבולם" בכללות ישראל. – לכל הפחות יאמר די לצרות הפרט שאין להם גבול וסוף, ולא תכבד עלינו כל כך גזירת קושי השעבוד, שמענים את ישראל כל כך, בצרות רוחניות ובצרות גשמיות, צרות הגוף והנפש, ולהקל מהם קושי עול הגלות הפרטית שסובל כל אחד ואחד בים של יסורים ועגמת נפש. ולכל הפחות בגלות הפרט יקוים בנו כעת חיה, "ושבו בנים לגבולם", בתוך גבול ומדה,

להושיע כל איש ואיש ממצוקתו הפרטית, ולקיום של ישראל בגלותם. – כי יש בכוחך לעורר "שורש הרחמים" לפני כסא הכבוד.

רחל אמנו ע"ה פעלה ששיגו ישראל בגלותם מעט מהנחמות של לעתיד לבוא

והנה כתב בקדושת לוי למגילת איכה, וזל"ק: "אפס בלתך גואלינו לימות המשיח. כלומר, כשיבוא משיח צדקינו במהרה בימינו, אז יתגלה שכל המאורעות שהיו בגלות לנו, היה הכל הכנה לגאולה. כי עתה בגלות אינו נראה, אבל בזמן גאולה יתגלה זאת שהכל היה הכנה לגאולה. וזהו 'אפס בלתך', כלומר היום אינו יודע זאת, כי אם הקדוש ברוך הוא שהכל הוא הכנה לגאולה. וזהו 'אפס בלתך גואלינו לימות המשיח'".

"זה שנאמר ברחל (ירמיה לא, טו): 'מנעי קולך כו', שהיא מעוררת הגאולה. ובאמת שמו של משיח הוא לפני בריאת העולם, שנאמר (בראשית א, ב) ורוח אלהים כו'. הכלל כאשר מבואר בזוהר הקדוש, שהקדוש ברוך הוא כתב והודיע בתורה נחמות הגאולה, כדי שעל ידי זה יוכלו ישראל לסבול עול הגלות, כאשר רואים ישראל נחמת הגאולה בתורה יש להם שמחה בהנחמה אשר יהיה אם ירצה ה' בעת הקץ, ויכולים לסבול עול הגלות".

"וזה היה פעולת רחל, שפעלה בבקשתה, שישראל ישיגו בגלות מעט מנחמות העתידות לבוא עליהם, בכדי שיוכלו לסבול עול הגלות" עכל"ק.

הרי לפנינו שפתי קדשו ברור מיללו, שזאת פעלה רחל אמנו ע"ה לישראל ששיגו עוד בגלות המר, מעט מנחמות העתידות לבוא עליהם, כדי שיוכלו לסבול עול הגלות. וכאשר הביא מהזוהר הקדוש שלכן כתב והודיע השי"ת בתורה נחמות הגאולה, "כדי שעל ידי זה יוכלו ישראל לסבול עול הגלות, כאשר רואים ישראל נחמת הגאולה בתורה יש להם שמחה בהנחמה אשר יהיה אם ירצה ה' בעת הקץ, ויכולים לסבול עול הגלות", והן הן הדברים שנתבארו בעזרה"ת.

ואם כן צריך עיון גדול, שהרי בני ישראל סבלו בגלות ייסורים נוראים ופוגרומים וכו' בלי חקר ושיעור, עד שאי אפשר לכתוב כולם. – ולפיכך על מאמע רחל להתפלל לפני השם יתברך, שיקיים הבטחתו לה, ותפעל פעולתה משורש הרחמים, שישראל ישיגו בגלות מעט מנחמות העתידות, ויוסרו לכל הפחות הייסורים הקשים בגלות הארוך, ולא ישפך דם ישראל כל העת בכל מקום, ובפרט בארץ הקודש, ונזכה לישועות ונחמות לכל הפחות בתוך הגלות, עדי נזכה מהרה לקיום ייעוד הגאולה הכללית כהבטחת השי"ת לרחל אמנו ע"ה: "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך נאום ה' ושבו מארץ אויב, ויש תקוה לאחריה נאום ה', ושבו בנים לגבולם" אמן כן יהי רצון.

M0732951213@gmail.com לקבלת הגליון מירי שבוע למייל שילחו מייל לכתובת